

Рецензия

от професор д.ф.н., д-р ист.н. Нако Райнов Стефанов
на дисертационния труд за присъждане на образователна и научна
степен “Доктор” на тема “Основни аспекти на икономическите и
политическите отношения „Япония-ЕО/ЕС“ (1990-2006)”,
подготвен от Ива Венкова

Рецензираният труд “Основни аспекти на икономическите и политическите
отношения „Япония-ЕО/ЕС(1990-2006)”, подготвен от дисертанта Ива Венкова, има
следната структура:

Увод;

Глава I. Специалните отношения „Япония-ЕО/ЕС“ след края на Студената война;

1. Актуални проблеми на диалога „Япония-ЕО/ЕС“;
2. Състояние и развитие на търговията между Япония и ЕО/ЕС и търсенето на нов
етап в развитието на двустранните отношения;
3. Развитие на диалога Япония-ЕО/ЕС по проблемите на търговските отношения и
на автомобилната индустрия;
4. Японо-европейските икономически отношения и САЩ(1993-1995);
5. Политически аспекти на диалога Япония-ЕО/ЕС
  - а.Предпоставки за развитие на политическия диалог;
  - б.Области от взаимен интерес;
  - в.Япония, ЕС и кризата в Западните Балкани;
  - г.Япония, ЕС и кризата на Корейския полуостров;

Глава II.Нови аспекти в диалога и сътрудничеството „Япония-ЕС“ през втората
половина на 90-те години на XX век;

A.Икономически аспекти на диалога Япония-ЕС;

1. Нов „стар подход“ на ЕС към Япония и приоритетните интереси на страните;
2. Развитие на актуалните проблеми в двустранните търговски отношения;
3. Международни аспекти на диалога Япония-ЕС;

Б. Основни проблеми на диалога Япония-ЕС в политическата област;

1. Нов формат на диалога Европа-Азия и японо-европейските отношения;
2. Развитие на диалога по проблемите на КЕДО;
3. Позициите на Япония и ЕС по други регионални и по глобални политически
проблеми
4. Политическо сътрудничество между Япония и ЕС по значими проблеми в
Европа и Източна Азия;

Глава III.Япония и ЕС в началото на XXI век

A.Развитие на икономическите отношения между Япония и ЕС в началото на XXI век;

1. Стратегията на ЕС за Азия и глобални въпроси в икономическите отношения между Япония и ЕС;
  2. Нови аспекти в политиката на икономическо сътрудничество Япония-ЕС;
- Б. Нови аспекти на японо-европейския политически диалог и сътрудничество;
1. Обновяване на японо-европейското партньорство по глобални и регионални проблеми в началото на XXI век;
    - а. Принципно обновяване на сътрудничеството;
    - б. Проблемите на Корейския полуостров и позициите на Япония и ЕС;
    - в. Сътрудничество в областта на международния мир, глобалните въпроси и регионалните кризи;
  2. Япония, ЕС, иракският въпрос и новите проблеми с Иран;
  3. Регионалната обстановка в Източна Азия, Китай и японо-европейските отношения;

Заключение;

Библиография;

Приложения.

Списък на използваните съкращения

Цялата работа е с обем 513 с., списък на документи и извори на латиница – 111, списък на документи и извори на японски език – 69, на научна литература на кирилица – 17 източника, на научна литература на латиница – 191 източника, на научна литература на японски език – 50 източника, научно-популярна литература(преса) – 34 източника и основни интернет страници - 18.

Трудът е посветен на несъмнено важна и актуална тема – политическите и икономическите отношения между два глобални центъра на икономическо могъщество и политическа сила в дадения период – наднационалното обединение ЕО/ЕС, формиращо като такова най-значимото икономическо пространство в света заедно със Съединените щати и третият в посочените времеви граници глобален икономически субект след САЩ и ЕО/ЕС – Япония.

Темата е ограничена в действително значими времеви граници – от една страна края на т.нар. „Студена война“ – 1990-1991 год., т.е. края на противоборството между „Pax Americana” и „Pax Sovietica“ от една страна и 2006 година, от друга – като предверие на „Глобалната финансово-икономическа криза“. В този план още тук бихме изразили виждането, че по-естествена за дадения труд ни се вижда времевата черта – 2008 година, т.е. началото на споменатата „Глобална криза“. Тъй като последната действително създава качествено променена ситуация, включително в политическите и икономическите вазиоотношения ЕС-Япония.

Дисертантът Ива Венкова формулира пет основни цели на разработката, сред които бихме отбелязали следните:

1. Да се открият, изследват и анализират основните проблеми, приоритети и характеристики на политическите и икономическите отношения между Япония и ЕС след края на Студената война, в контекста на новите реалности и новите

тенденции в японската външна политика и процесите на европейска интеграция”.

2. Да се дефинират ключови моменти в развитието на двустранните връзки и да се анализират външнополитическите концепции, които се налагат и развиват в рамките на отношенията между Япония и ЕС;

.....
 .....

5. Да се анализират факторите, оказващи влияние върху състоянието и развитието на отношенията през отделните исторически периоди; да се дефинира влиянието на Япония и ЕС на международната сцена в началото на XXI век и да се определят основанията за съществуването на стратегическо партньорство. (вж. с. 2 на дисертацията).

В Увода също така се разглеждат въпроси като основните принципи, бихме добавили методологически, на изследването такива като историческата последователност, сравнителния анализ, историко-политологическия анализ и други.

Прави се също изброяване и кратък коментар на изворите и източниците по написване на труда. Уводът включва и кратък преглед на взаимоотношенията между основни страни от Западна Европа, станали ядро на формирането на ЕО/ЕС и Япония, а след това и между самата интегрирана европейска общност и Страната на изгряващото слънце в периода до 1990 година.

На последната страница на този значителен по обема си Увод - 37 с., се прави извод, че „краят на конфронтацията Изток-Запад трансформира зависимостта на Япония и Западна Европа от САЩ“, както и, че „ЕС и Япония проявяват стремеж за нова международна роля“.

Първата глава на труда – „Специалните отношения „Япония-ЕО/ЕС“ след края на Студената война“ е посветена на прегледа и анализа на икономическите взаимодействия и политическите отношения между ЕО/ЕС и Япония в първата половина на 90-те години на XX век. Фокусът е поставен особено върху такъв аспект на горните икономически взаимодействия като разгорялата се конкурентна борба в сферата на автомобилната индустрия и продажбата на леки коли. Тук неминуемо се включва и факторът САЩ, за което е отделено специално място – подглава 4. „Японо-европейските икономически отношения и САЩ (1993-1995)“. Съвсем оправдано, за да се илюстрира новата политико-икономическа обстановка след края на противодействието между „Pax Americana“ и „Pax Sovietica“, се цитира М. Йокибе. Горният отбелязва усиляването на натиска на САЩ върху Япония, „тъй като не са вече налице императивите на Студената война, изискващи потискане на икономическите противоречия в името на запазване на стабилен японо-американски съюз“ (с. 93 на дисертацията).

В тази връзка се подчертава, че въпреки, че представителят на ЕС „изразява безпокойство от американския метод на преговори с Япония – поставяне на

политически искания за дял от японския пазар“, същият нееднократно посочва възможността за действия в тандем със САЩ по отделни въпроси“(с.95).

Предвид политическите взаимоотношения Япония-ЕО/ЕС последните се демонстрират на фона на няколко ключови международни процеса – тези свързани с разпада на СРЮгославия, а също и с процесите, протичащи в Корейския полуостров. Дисертантът детайлно проследява конкретиката на събитията, както и възникващата в резултат на тази конкретика най-вече дипломатическа линия на взаимодействия между Япония и ЕО/ЕС.

Във връзка с първата глава на труда следва да споделим мнението, че работата на дисертантката Ива Венкова определено би спечелила повече, ако в края на главата бе направила определени обобщения на дадения период, както в план икономически, така и в план политически отношения.

Съответно въз основа на тези обобщения могат да кристализират съответните изводи. По този начин би станало доста по-ясно, например, защо авторката е назовала дадената първа глава „специалните отношения „Япония-ЕО/ЕС“, какво е специалното в тези отношения, кога те стават „специални“ и кога са завършили да бъдат „специални“, ако са престанали да бъдат такива? Също така с какво те се отличават от, нека да използваме подсказания ни от дисертанта термин, „специалните отношения“ между САЩ и Япония?

Въпросът за действието на ЕС по въпроса за достъп до японските пазари е разгледан и във втората глава на дисертационния труд – „Нови аспекти в диалога и сътрудничеството „Япония-ЕС“ през втората половина на 90-те години на XX век“. Подобно на първа глава и тази е разделена на две основни направления – икономически и политически аспекти, а именно:

- Икономически аспекти на диалога Япония-ЕС – в рамките на тези аспекти вниманието се концентрира основно върху преките взаимодействия между двата анализирани субекта – ЕС и Япония;
- Политическите аспекти – последните продължават да следват формулата, развивана в първата глава. Т.е. те се концентрират върху ключови проблеми и ситуации, през призмата на които се преглежда развитието на отношенията Япония – ЕС. Едновременно с това се демонстрират и някои допълнителни формати, през които протичат тези отношения, какъвто е форматът АСЕМ. Проследява се също така диалога, сътрудничеството и в значително по-малка степен съперничеството по редица регионални и глобални въпроси, включително и демонстрацията на „тиха дипломация“ от страна на Япония ;

При оценяването на разработката на тази глава не можем да не акцентираме върху това, че авторът на труда е проникнал в сложността на развитието на широкообхватен комплекс от взаимоотношения. От една страна е мощен конгломерат, вървящ във втората половина 90-те години на XX век по възходяща спирала, - ЕС. От другата е Япония. Страната на изгряващото слънце в края на разглеждания период изпада в

нелека и противоречива ситуация, причинена от краха на т.нар. „икономика на спекулативния бум“.

Разкриването на тази тема би ни се искало да бъде на значително по-широк фон. По този начин много по-ясно биха изпъкнали същите тези взаимоотношения и взаимодействия, както в икономически, така и в политически план. Така например не може да се разберат икономическите взаимоотношения между Япония и ЕС без да се разгледа такова ключово събитие в региона на Югоизточна и Източна Азия във втората половина на 90-те години на XX век като т.нар. „азиатска финансова криза“. Същата несъмнено създава нова качествена ситуация в целия регион.

Практически в този момент се наблюдава своеобразно съвместно действие САЩ-ЕС срещу Япония. То започва през 1997 година с удар по такава изключителна зона на японските икономически интереси, каквато е икономиката на страните от Югоизточна Азия, явяващи се монтажен цех на японската промишленост. Азиатската финансова криза разтърсва и значително отслабва външната индустриална база на японската икономика. Паралелно с това Западът печели няколко трилиона долара от споменатата финансова криза.

През 1998 година същият този Запад – САЩ и ключовите западноевропейски страни, осъществяват настъпление непосредствено срещу японската икономика. Това настъпление се изразява в едновременна и явно синхронизирана промяна на курса на долара и на основните валути на страните от ЕС. Това на пръв поглед елементарно действие на валутните пазари става един от ключовите фактори за краха на т.нар. „икономика на спекулативния бум“ (бабуру кейдзай). По този начин Страната на изгряващото слънце е вкарана в дългосрочна стагнация. Резултатът за ключовите западноевропейски страни е постигането на доминиращи позиции на стоковите пазари, а за САЩ – получаването на подобна доминация на финансовите такива.

Не по-малко важна за разкриването на темата като цяло е третата глава „Япония и ЕС в началото на XXI век“. В условията на бързоизменящите се реалности, както правилно отбелязва дисертантът, се появяват нови аспекти в отношенията ЕС – Япония. Вярно е отбелязан ключовият момент на тези нови аспекти – Китайската народна република. Цитира се доклад на ЕК, според който стратегията на ЕС поставя на първо място в региона Китай – „добре утвърдена... регионална сила... (чиято) икономическа мощ е вероятно да доведе до нарастваща (китайска) самоувереност в регионален и международен контекст“ (с.298).

Третата глава, подобно на предишните две, е написана на базата на значителен фактологически материал, дошъл чрез задълбочено изучаване на документните извори. В тази връзка ще кажем, че едва ли могат да бъдат оспорени направените в тази глава изводи, такива като тези, че „големите въпроси“ в отношенията между ЕС и Япония в началото на XXI век „са свързани с новите тенденции в глобалния международен ред“ (с.451).

По същия начин ще се съгласим и с извода, че „по време на правителството на Коидзуми (по вярно тук ще бъде да се каже „правителствата“ на Коидзуми, доколкото

под ръководството на Коидзуми Джюничиро в Страната на изгряващото слънце се формират три кабинета) връзките между Япония и ЕС изпитват силното влияние на американската политика“ (пак там). Не по-малко верен е и изводът, че „въпросът за ембаргото срещу Китай показва и възхода на „китайския фактор“ в отношенията (пак там).

Тук не бихме спестили една забележка, че верността на тези изводи определено би била значително по-убедителна ако бяха по-широко разработени няколко важни момента, без които е трудно да се разберат сложните взаимодействия ЕС-Япония през целия разглеждан период. Става дума за едно ключово следствие от края на „Студената война“ – новия етап на глобализацията, характеризиращ се с това, че тя започва да протича във формата на „глобализъм по американски“.

„Американския глобализъм“ има своите различни аспекти – геополитически и геоикономически, общополитически и общоикономически, социални и социо-културни, и даже технико-иновационни. Така например в геополитически план – това е стремежът за формиране на еднополярен свят, следствие от което са усилията идващи „отвън“ у Япония да бъде „изтрита“ „амбицията“ тя да израстне до равнището на самостоятелен геополитически център.

По същия начин стоят нещата в геоикономически план, където от втората половина на 90-те години на XX век Страната на изгряващото слънце системно е извеждана от положението да играе ролята на трети геоикономически полюс. За това съдейства, например, налагането на политически фактор в лицето на партийно политически сили, критични към националната държава. В тази посока „работят“ и икономически фактори, представени от глобализиращата се част на едрия японския капитал, която е заинтересувана от реализация на неолиберална платформа в Япония в нейните ключови аспекти - приватизация, пазарна конкуренция и чужди инвестиции.

Важна част от дисертационния труд е заключението. Направените обобщения и изводи в горното са значителни по брой и тяхното наличие компенсира до голяма степен недостатъка на такива в първа и втора глава. С удовлетворение ще кажем, че сме съгласни с мнозинството от тях и смятаме тяхното наличие като значителен плюс за дисертационния труд.

Такава нелека тема неминуемо е свързана с това, че в работата присъстват някои недостатъци, има нужда от прецизиране в определени моменти, съществуват въпроси, които изискват по убедителни отговори.

Едновременно с това ще направим обобщение на основните достойнства, които по наше виждане притежава дисертационния труд на тема “Основни аспекти на икономическите и политическите отношения „Япония-ЕО/ЕС“ (1990-2006)”, подготвен от Ива Венкова, а именно:

- Радработката постига в основни рамки поставените в увода цели, а обобщенията, изводите и заключенията определено могат да бъдат характеризирани като такива с приносен характер;

- Трудът е пръв в нашата страна във връзка с изследване на комплекса от взаимоотношения и взаимодействия в сферата на политиката и икономиката между ЕО/ЕС и Япония. За пионерни разработки такова първенство само по себе си е принос, тъй като по този начин се поставя академична основа за „българския поглед“ във важна област на международните политически и икономически взаимодействия, каквато е тази за взаимоотношенията между ЕС и Япония;
- Друг несъмнен принос е значителният фактологически материал, който се включва в научен оборот у нас и който за пръв път е синтезиран в този си вид на български език;

Ще изразим пожеланието трудът да получи публична известност, като бъде публикуван след допълнителна обралотка във вид на монография. Накрая ще изразим мнението, че дисертантът Ива Венкова е подготвила завършено научно изследване, напълно отговарящо на изискванията за присъждане на научна и образователна степен “доктор”.

РЕЦЕНЗЕНТ:.....

Професор д.ф.н., д-р ист.н. Нако Р. Стефанов